

POTVRZENÍ VÝSKYTU PODBĚLICE ALPSKÉ (*HOMOZYNE ALPINA*) NA LITOMYŠLSKU

**A confirmation of the occurrence of *Homogyne alpina*
in the Litomyšl region**

Pavel NOVÁK

Vidlatá Seč 44, 570 01 Litomyšl, Pav.now@seznam.cz

Klíčová slova: fyto geografie, Českomoravská vrchovina, horské druhy

Podbělice alpská (*Homogyne alpina*) představuje v české květeně výrazný horský prvek. Její stálý výskyt v nízké poloze mezofytika na území Litomyšlska je proto fyto geograficky velmi významný a v rámci celých Čech zcela ojedinělý.

V České republice tento kalcifob preferuje horské lesy (smrčiny, acidofilní bučiny) případně subalpínské hole či porosty kleče a je svým rozšířením výrazně vázán na oreofytikum (KAPLAN 2004). Do mezofytika zasahuje pouze v některých oblastech, nejčastěji v předhořích, kde výskyt navazuje na rozšíření v horách a pak vzácně jen izolovaně na nejvyšších kótách – Luž, Žaltman, Ještěd apod. Z termofytika je známa jediná lokalita u Bílichova ve Džbáně. Zatímco ve většině našich pohraničních pohoří je podbělice relativně častá, ze Žďárských vrchů není udávána vůbec a ze sousedního fytochorionu Českomoravská vrchovina pocházejí pouze historické údaje o dvou lokalitách. První z nich se nachází nedaleko Olešné u Nového Města na Moravě (SERVÍT 1910). Druhým nalezištěm je rybník Zimka v lesním komplexu mezi Lubnou a Borovou (tzv. Lubenský les), asi 15 km jihozápadně od Litomyšle. Pravděpodobně první ji zde pozoroval KOPECKÝ (1926–1927) a ještě v roce 1943 ji zde sbíral HENDRYCH (1987), novější údaje však nebyly známy (FALTYS & PAUKERTOVÁ 2000). Pro úplnost je ještě nutné zmínit údaj „Budislav u Proseče“ (HENDRYCH 1986), přičemž není jasné, zda se také vztahuje k Zimce, nebo se jedná o další nedalekou lokalitu, kterou ale není možné vzhledem k obecnější lokalizaci zařadit do konkrétního fyto geografického okresu.

Po několika návštěvách okolí Zimky autorem tohoto příspěvku, spojených s marným pátráním po podbělici, byla 30. 10. 2009 konečně nalezena ve vzrostlé kulturní smrčtině na svahu nad levým břehem potoka Desné, vlevo od silnice Lubná-Borová, asi 120 m jihozápadně od břehu rybníku Zimky. Tři polykormony vzdálené od sebe 10–20 m pokrývaly celkem plochu přibližně 3 m². Podle mnoha zaschlých stvolů rostliny v létě bohatě kvetly. Nadmořská výška lokality je 570 m a geologické podloží tvoří, stejně jako v celém Lubenském lese, kyselý krystalický horniny (granodiorit).

Jedna rostlina byla odebrána do herbáře (BRNU) a zapsán byl následující fyto ceno logický snímek:

Lubná, svah nad levým břehem Desné u rybníku Zimka, 2,3 km SV od vrchu Skalka, 49°46'28,8", 16°10'29,1" (WGS-84), 30. 10. 2009, 100 m², sklon 15°, expozice VSV, zapsal P. Novák.

E₃ (80 %): *Picea abies* 5. E₂ (2 %): *Fagus sylvatica* 1. E₁ (20 %): *Avenella flexuosa* 2a, *Mycelis muralis* 1, *Vaccinium myrtillus* 1, *Carex pilulifera* +, *Dryopteris dilatata* +, *Galium rotundifolium* +, *Gymnocarpium dryopteris* +, *Hieracium murorum* +, *Homogyne alpina* +, *Luzula pilosa* +, *Oxalis acetosella* +, *Rubus idaeus* +, *Senecio nemorensis* agg. +, *Veronica officinalis* +, *Fagus sylvatica* +, *Picea abies* +, *Populus* sp. +, *Sorbus aucuparia* +. E₀ (20 %): *Hypnum cupressiforme* 2a, *Brachythecium rutabulum* 1, *Dicranum scoparium* 1, *Pleurozium schreberi* 1, *Polytrichum formosum* 1, *Thuidium tamariscinum* 1, *Dicranella heteromalla* +, *Plagiochila asplenioides* +.

Zatímco dnes je stromové patro tvořeno pouze smrkem, v minulosti se zde zřejmě výrazně uplatňovaly buk a jedle, jak o tom svědčí roztroušený výskyt typických prvků bučin v podrostu (*Festuca altissima*, *Galium rotundifolium*, *Gymnocarpium dryopteris*), podobně jako silné zmlazení buku. Neuhäuslová a kol. (2001) rekonstruuji v Lubenském lese květnaté bučiny s kyčelnicí devítilistou (*Dentario enneaphylli-Fagetum*).

V Lubenském lese jsou časté některé další horské taxony, jejichž výskyt navazuje na rozšíření v přílehlé oblasti Žďárských vrchů: jedná se například o *Calamagrostis villosa*, *Cirsium heterophyllum*, *Polygonatum verticillatum* či *Phegopteris connectilis*. V blízkém okolí Zimky se navíc přidávají další obdobně laděné druhy, které jsou v tomto lesním komplexu jinak velice vzácné (*Blechnum spicant*, *Lonicera nigra*, *Rosa pendulina*) a spolu s *Homogyne alpina* potvrzují demontánní charakter lokality. Významnou roli v tomto fenoménu pravděpodobně hraje inverzní místní klima (viz též název rybníku), stejně jako umístění na relativně chladných, srážkově bohatých svazích severovýchodního okraje Českomoravské vrchoviny.

Podbělice je na lokalitě ohrožena nešetrným lesním hospodařením, které se běžně uplatňuje v okolních porostech. Mezi nálezistěm a silnicí se nachází několik let stará, silně zabuřenělá paseka osázená mladými smrkem, ze které by při vykácení smrčiny s *Homogyne* mohlo dojít k šíření konkurenčně zdatných světlomilných druhů, především *Calamagrostis epigejos*. Kromě toho by tímto zásahem nevyhnutelně došlo k zásadní změně stanovištních podmínek, což by pak spolu s relativně malým množstvím jedinců mohlo vést k zániku tohoto jedinečného výskytu.

Z Litomyšlska existuje vedle rybníku Zimka ještě další údaj o výskytu podbělice, a to od Končinské kapličky v údolí Končinského potoka severně od Litomyšle (KOPECKÝ PRC), kde nebyl druh dlouho ověřen. Tato pozoruhodná lokalita leží v oblasti teplejšího mezofytika, avšak jsou odtud udávány některé další demontánní prvky v čele s *Carduus personata* (MALOCH BRNU, ZÖRNIG PR in cit. sec. HENDRYCH 1987). Nadmořskou výškou okolo 350 m patří spolu s lokalitou ve Džbáně k našim nejnižše položeným údajům o výskytu *Homogyne alpina*.

Summary

Recent occurrence of a characteristic mountain plant species *Homogyne alpina* near Lubná village in the Litomyšl region (East Bohemia) was confirmed after nearly 70 years from the last record. Habitat of the species is a Norway spruce forest situated on the windward slope of the north-eastern fringe of the Bohemian-Moravian Highlands. Other mountain plant species were found in the neighbourhood (e.g. *Blechnum spicant*, *Cirsium heterophyllum*, *Lonicera nigra*, *Rosa pendulina*).

Poděkování

Děkuji Honzovi Rolečkovi za podnětné poznámky k rukopisu a pomoc s anglickým překladem, doc. Petru Burešovi za ochotné poskytnutí regionální botanické literatury, Evě Mikuláškové za determinaci mechorostů a Jiřímu Hadincovi za informace z herbáře.

Literatura

- FALTYS V. & PAUKERTOVÁ I., (2000): Květena Svitavska I. – Floristický materiál. *Pomezí Čech a Moravy*, 4: 291–349.
- HENDRYCH R., (1986): Polozapomenuté a nové nálezy z květeny ČSR. *Zprávy Československé botanické společnosti*, 21: 45–55.
- HENDRYCH R., (1987): Karpatische Migrationen und Florenbeziehungen in den Tschechischen Ländern der Tschechoslowakei. *Acta Universitatis Carolinae – Biologica*, 1985: 105–250.
- KAPLAN Z., (2004): *Homogyne* Cass. – podbělice. In: SLAVÍK B. & ŠTĚPÁNKOVÁ J. (eds), *Květena České republiky 7, Academia, Praha*: 284–285.
- KOPECKÝ K., (1926–1927): Rybník Zimka. *Od Trstenické stezky*, 6: 39–41.
- NEUHÄUSLOVÁ Z., BLAŽKOVÁ D., GRULICH V., HUSOVÁ M., CHYTRÝ M., JENÍK J., JIRÁSEK J., KOLBEK J., KROPÁČ Z., LOŽEK V., MORAVEC J., PRACH K., RYBNÍČEK K., RYBNÍČKOVÁ E. & SÁDLO J. (2001): Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. *Academia, Praha*.
- SERVÍT M., (1910): Fytogeografický popis politického okresu novoměstského. Ms. [Depon. in: Horácké muzeum Nové Město na Moravě.]

Došlo: 18.12.2009